

lessons are analyzed, the essence of the Augmented Reality application is described, which solves the problem of student involvement in the process of mastering educational material. In addition, ways of solving emerging problems of distance learning are given.

Keywords: «inverted» distance learning, self-study of the topic, feedback, motivation, augmented reality, involvement in the process of learning, textbooks and teaching materials.

Поступила в редакцию 16.06.2020.

МРНТИ 15.41.21

Р.Қ.КЕРИМБАЕВА¹, У. Ш. ЖАМИРОВА¹, А.Т.АБДРАХМАНОВА¹,

¹М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті (Тараз, Қазақстан),
risti1971@mail.ru; zhamirova_1978@mail.ru; Gglz1966@mail.ru
<https://doi.org/10.51889/2020-3.2077-6861.19>

COVID-19 ПАНДЕМИЯ КЕЗІНДЕГІ МЕДИЦИНА ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНІҢ ЭМОЦИОНАЛДЫ ЖАНУЫ

Аңдатпа

Мақала COVID-19 пандемиясы кезіндегі медицина қызметкерлерінің қалыптан тыс жұмысы барысындағы «эмоциялық жану» синдромын бастан кешіру жағдайы туралы. Қазақстандағы төтенше жағдайдың жариялануына байланысты коронавирус індетінің өршуі көптеген жағымсыз факторлардың дәрігерлердің кәсіби қызметіне әсер ету мәселесі қарастырылады.

Зерттеу нәтижесі коронавирус індетін емдеуде медицина қызметкерлерінің эмоциялық жану синдромын бастан кешіруінің сыртқы және ішкі психологиялық себептерін айқындады. Эмоциялық жанудың кәсіби қарым-қатынас жағдайында шаршау, қажу, әлсіреу, уайымдау, мазасыздану сезімдері арқылы байқалатын көріністері сипатталады. Медицина қызметкерлерінің коронавирус жағдайындағы психологиялық жай-күйіні төмендеуі, олардың күйзеліске тұрақсыздығы, жоғары үрей, эмоциялық ерік-жігері, өзін-өзі бақылау мен басқаруда кездесетін ерекшеліктері қарастырылды. Зерттеудің практикалық маңыздылығы пандемия жағдайында медицина қызметкерлеріне психологиялық көмек көрсету, олардың еңбектерін мемлекеттік тұрғыда қолдау жасауға ұсыныс жасалды.

Кілт сөздер: эмоциялық жану; коронавирус; пандемия; COVID-19; күйзеліс; мазасыздану.

Кіріспе. Бүгінгі таңда тұлғаның кәсіби қызметке бейімделуі, еңбек психологиясының қарастыратын өзекті мәселесі. Адамның кәсіби жұмысымен тығыз байланысы, еңбекке жарамдылығы, оның нәтижелігін арттыру, қанағаттануы арнайы зерттеуді қажет етеді. Дегенмен де, тұлғаның кәсіби дамуына кедергі келтіретін де көптеген факторлар бар. Мұндай кәсіби қызметке байланысты жағымсыз факторлар «эмоциялық жанып кету» немесе «эмоциялық жану синдромы» феномені деп аталады [1]. Бүгінгі таңда әлемді үрейлендіріп, ауа-тамшылы жолмен жұғатын, адам баласының демін қысып, жанын алып кету қауіпі бар эпидемия жайлап

кетті. Эпидемия қарқыны Жер жүзін шарпып, пандемия дәрежесіне жетті. Мұндай қауіпті індет, біздің еліміз Қазақстанда да болып жатыр. Осындай қиын жағдайда еліміз қауіпсіздік шараларын сақтау үшін, оқшаулану тәртібін мәжбүрлі түрде ендірді. Себебі COVID-19 індетін емдеу, оны болдырмау шаралары әлі табылмаған құпия болып отыр. Дегенмен де, коронавирусқа шалдыққан науқастарды тәулігіне 24 сағат бойы емдеп, індетпен бетпе-бет күресіп отырған медицина қызметкерлерінің ахуалы қандай? Олардың жан дүниесі мен ішкі сезімдері қандай? – деген түрлі сұрақтар туындайды.

Сондықтан да, біз пандемия жағдайында туындаған психологиялық көкейкесті мәселенің ғылыми маңыздылығын анықтап, арнайы зерттеуді ұйғардық. Қазақстанда алғаш рет, наурыз айында бой көрсеткен коронавирус ауруы медицина қызметкерлеріне қосымша жауапкершілікті жүктеді.

Зерттеу әдіснамасы. Науқастармен күнделікті қарым-қатынас жасап, емдеу барысында түрлі стресс пен жағымсыз ахуалды бастан кешіріп жүрген дәрігерлердің психологиялық жай-күйін зерттеуде бақылау, теориялық талдау, салыстыру, саралау, қорыту әдістеріне негізделдік. Зерттеу барысында жүргізілген сауалнамадан дәрігерлер COVID-19 індеті күрделі ауру түріне жататындығын жақсы білетіндігі анықталды. Дегенмен де, қалыптан тыс күрделі жағдайда жұмыс істеп жүрген дәрігерлердің жүйкесі сыр беріп, түрлі депрессияға ұшырау құбылыстары да айқындалды. Медицина қызметкерлерінің стресстік жағдайда эмоционалдық күйіп кету синдромы, ақыл-ойының қажуы, психоэмоциялық ахуалының әлсіреуі, дене қимылдарың ауырлауы, шаршау, мазасыздану сипатында көрінеді [2].

Көбінесе мұндай проблемалар жауапкершілігі өте жоғары маман иелерінде пайда болады. Атап айтқанда:

1. Жоғары кәсіби жауапкершілік сезімі;
2. Әрқашанда және кез-келген жағдайда, адамға көмек көрсетуге дайын болу;
3. Қоғамға қажетті болуға ұмтылатын, тілектес тұлға;
4. Асқан мейірімділік [3].

Психолог ғалымдардың зерттеулерінде, эмоционалды жану синдромы көп жағдайда қоршаған ортада адамдармен үнемі қарым-қатынаста болатын әлеуметтік мамандық иелерінде болатындығын анықтаған. Ондай кәсіп өкілдеріне: дәрігерлер, педагогтер, қызмет көрсету саласы мен құқық қорғау органдары қызметкерлері, мемлекеттік қызметшілер, басшылар, кәсіпкерлер және т.б. жатады. Мұндай кәсіп қызметкерлерінің жұмысы толассыз адамдармен қарым-қатынаста, әлеуметтік байланыста, эмоци-

оналды жоғары тітіркендіргіш жағдайда, қақтығыстар шиі кезігетін, қобалжу, мазасыздану, үрейлену, жүйке бұзылуына әкеп соқтыратын ағымда болады.

Қазіргі пандемия кезіндегі медицина қызметкерлерінің кәсіби деформацияның дамуына, еңбектің эмоциялық шиеленісуіне ықпал етіп отыр. Мұндай теріс эмоционалдық жағдайлар мамандардың фрустрациялық төзімділігін төмендетіп, психиканың тұрақсыздығын, «эмоциялық жану» синдромын арттырады.

Алғаш рет шетелде «Эмоциялық жану» синдромы туралы мәселе 40 жыл бұрын көтерілген, оны «*burnout*» – деп атап, «*жану, күйеу, күйреу, жанып, тұтану*» – деп аударылады [4].

Елімізде қалыптасқан осындай күрделі жағдайда науқастарды емдеу, медицина қызметкерлерінің эмоциялық жану синдромы көптеген сыртқы және ішкі себептердің әсерін туындатты. Яғни науқастармен қарқынды кәсіби қарым-қатынас жағдайында пайда болған эмоцияларды бәсеңдету, сезімдер мен уайымдарды тептендікте ұстау, түрлі қақтығыстар санының артуы, дәрігерлердің өмір құндылығының жоғалуына, өз күшіне деген сенімнің сарқылуы сияқты көріністерді көбейтті. Әсіресе COVID-19 індетінің жұқпалы екендігі, медицина қызметкерлерінің үнемі сақтық шараларын ұстануы, иммундық жүйені төмендетпеу жауапкершілігі, сияқты қатаң қағаданы 24 сағат жадыда ұстау, дәрігерлердің өмірін күрделендіріп жіберді.

Осындай қиын жағдайдаға төзу және жұмыс істеу дәрігерлердің еріксіз қажып, депрессиялық күйлерін арттырды. Жалпы эмоциялық жанудың қалыптасуының бейім факторларына ақыл-ойдың бұзылуы, эмоциялық – ерік жігердің тұрақсыздығы, күйзеліске төзімділіктің төмендеуі, өзін-өзі бақылау мен сақтанудың жоғарғы деңгейі, үрейдің күшейуі әсер етеді.

Медицина қызметкерлерінің пандемия кезіндегі эмоциялық ерекшеліктері әлеуметтік нормаларға қарым-қатынасы мен қауіпсіздік шараларын қатаң ұстану, міндетті жауапкершілік, тәртіп, жоғары

ар-ождан сияқты кәсіби қызметіне де байланысты. Сондай-ақ бүкіл әлемге індеттің өршуі, адам баласының дәрменсіздігі, қоршаған ортада COVID-19 туралы ақпарат ағымының толассыз келіп түсуі медицина қызметкерлерін еріксіз қажытады. Осындай жағдайда қоғамда туындаған әлеуметтік шиеленістер мен адамдарға деген қарым-қатынастың күрделілігі, жоғарғы деңгейдегі тітіркендіргіш сезімдері мен эмоциясын туындатады [5].

Пандемия кезінде медицина саласының мамандарына деген міндеттер мен жауапкершілік артып, қызметкерлердің жүктемесі күрделеніп, оларды есеңгіретіп жіберді. COVID-19 індетін емдеу дәрігерлерді физикалық тұрғыдан ғана емес, психологиялық тұрғыдан да әлсіретіп отыр. Күннен күнге өмірге деген құлшынысы азайып, әлсіреген науқастарды көру және жұмыс кестесінің қалыпты жағдайдан артық болуы – медицина қызметкерлерінің эмоционалды күйреуіне алып келетіні анық.

Пікірталас және нәтижелер. *Медицина қызметкерлерінің эмоционалды күйреу синдромы мынадай 3 негізгі белгілермен сипатталады:*

1. Жоғары белсенділік пен жоғары жауапкершілік кезеңінен кейінгі психо-эмоционалдық сарқылу (түнгі ұйқының бұзылуы, қажу, шаршау, жұмысқа деген ниетінің болмауы, әлсіздік және селқостық);

2. Тұлғалық шеттелу (жағымды немесе теріс қандай да бір эмоциялардың болмауы, кәсіби өсуге қызығушылықтың төмендеуі, әріптестермен және пациенттермен қарым-қатынас жасамауы);

3. Өзін-өзі бағалаудың жоғалуы (маманның кәсіби жұмысының болашағын көрмеуі, өз мүмкіндіктеріне сенбеуі, еңбек нәтижесіне қанағаттанбауы).

Мұндай белгілер өз кезегінде келесі симптомдарды тудырады:

- шаршаудың тез басталуы;
- нашар ұйқы (шала, үзік, жеткіліксіз немесе ұйқысыздық);
- пессимизм;
- цинизм және күнделікті күйбеңдік;

– өз-өзіне және адамдарға немқұрайлылық пен мән бермеушілік;

– мазасыздық, тітіркену және агрессивтілік;

– депрессия;

– зейіннің тұрақсыздығы және күнделікті жұмысты қалыпты орындауға қабілетсіздік;

– спирттік ішімдікке әуестік;

– ерік-жігердің әлсіреуі;

– дәрігердің өз ісіне немқұрайды немесе селқос қатынасы;

– отбасы мен ұжымдас әріптестерімен қарым-қатынастың бұзылуы, қақтығыс пен даудың туындауы;

– әлеуметтік белсенділіктің төмендеуі [6].

Осылайша, медицина қызметкерлерінің эмоциялық жану синдромының күшеюі қазіргі пандемия кезінде пайда болған патология болып табылады. Бүгінгі таңда бүкіл әлемді жайлаған COVID-19 індеті барысында, карантиндік жағдайдың енуі, жалпы адамзаттың үрей мен қорқыныш сезімдерге бой алдыруы қоғамның өзекті мәселесі болып тұр. Бұл феномен медициналық қызметкерлері ғана емес, басқа да кәсіби топтарға тән.

Эмоционалды күйреу – көп жағдайда, орта медицина қызметкерлеріне тән, себебі олар науқастармен тікелей қарым-қатынаста жұмыс жасайды. Сондай-ақ эмоциялық жануды дамыту бойынша жоғары тәуекел тобына онкологиялық науқастарды, екінші иммундық тапшылығы бар пациенттерді күтуді жүзеге асыратын медицина қызметкерлері, реанимациялық бригада топ мамандары жатады. Дегенмен де, аталған ауру түрлерінің ішінде әлемдік пандемияға айналған коронавирус індеті қиындығы мен қауіпі жөнінен жоғары екендігі белгілі.

Эмоционалды күйреудің қалыптасу процесінде, өзара тығыз байланысты үш көріністің пайда болуы анықталып отыр. Ол босаңсу, шеттетілу және өзін-өзі бағалаудың төмендеуі. Оның нәтижесінде маман өзінің одан әрі кәсіби қызметінде перспективаларды көрмейді, жұмысына қанағаттанбаушылық,

өзінің кәсіби мүмкіндіктеріне сенімі (өзін-өзі бағалаудың төмендеуі) жоғалады.

Психологияда эмоционалды жануды болдырмау немесе оның алдын алу шаралары мен техникасына бағытталған жұмыстар бар. Бұған келесі іс-шаралар жатады:

– стресспен күресу дағдыларын жақсарту (сыни оқиғадан кейін дебрифинг (талқылау), дене жаттығулары, тынық ұйқы, тұрақты демалыс және т. б.);

– релаксация (босаңсыту) техникаларын орындау – прогрессивті бұлшықет релаксациясы, аутогендік жаттығу, өзін-өзі өшіру, медитация;

– арт-терапия (билеу, сурет салу, ән тындау т.б.);

– фрустрацияның алдын алу (уайымға, сәтсіздікке, үрейге, бос арманға жол бермеу) [7].

Пандемия салдары тек медицина қызметкерлері ғана емес, бүкіл мемлекеттің ахуалын төмендетіп, жалпы халықтың үрейі мен мазасыздану күйін арттырып отыр. Осы орайда, эмоционалды күйреудің дәрежесін төмендету, халыққа психологиялық қолдау көрсету, кеңес беру, мотивация берудің маңызы зор.

Сондықтан да, медициналық мекемелерде кәсіби қызметтің тиімділігін арттыру, эмоционалды күйреудің алдын алу, психолог маманының маңызы зор. Психологтар кәсіби күйреу синдромының алдын алу бойынша іс-шараларды ұйымдастыруда, қызметкерлердің эмоционалды жану себептерін анықтап, симптомдарды жоюға бағытталған психологиялық түзетуді жүзеге асырады. Сондай-ақ мекеме қызметкерлері арасындағы жеке тұлға мен тұлғааралық қарым-қатынасты үйлестіруге, ұжымда жағымды психологиялық ахуалды қалыптастыруға көмектеседі. Алдын алу іс-шаралары қызметкерлермен жеке және топтық стрессорларды көруге көмектеседі, яғни стресстік жағдайлардың туындауына ықпал ететін факторларды, оған қарсы дұрыс әрекет ету, жану симптомдарын жеңу әдістемесіне үйретеді.

Жану – дегеніміз, бұл жұмыс орнында

созылмалы стресс нәтижесінде пайда болатын синдром. Медицина қызметкерлерінің кәсіби жұмысында эмоционалды жану жағдайының болатынын «Дүниежүзілік денсаулық сақтау» ұйымы ресми түрде мойындаған [8].

Қазіргі қалыптасқан жағдайда, «Эмоциялық жану» синдромы медицина қызметкерлерінде психикалық энергияның шамадан тыс шығыны, психосоматикалық шаршау, эмоциялық сарқылу нәтижесінде мазасыздық, тітіркену, ашулану, жүрек соғуының жиілеуі, енгігу, асқазан-ішек бұзылулары, бас ауру, қысымның төмендеуі, ұйқының бұзылуы сияқты көріністер арқылы туындайды.

Пандемия жағдайында COVID-19 індетімен күресу барысында медицина қызметкерлерінің кәсіби жану синдром көріністерін сипаттауда, біз қазіргі заман психологтарының оны 3 топқа (психофизиологиялық, әлеуметтік – психологиялық және мінез-құлық) бөлгенін анықтадық.

Психофизиологиялық көріністер:

– таңертеңнен кешке дейін шаршау сезімінің болуы.

– эмоционалды қажу, дене күшінің сарқылу сезімі.

– қоршаған ортаны қабылдауы, сыртқы құбылыстарға реакциясы төмендеуі.

– жалпы жағдайының әлсіздігі, белсенділіктің төмендеуі.

– бастың жиі ауруы.

– бірден салмақтың төмендеуі немесе өсуі.

– ұйқының бұзылуы немесе ішінара ұйқысыздық.

– жұмыс барысында тыныс алудың бұзылуы, енгігу.

– сыртқы және ішкі құбылыстарға сенсорлық сезімталдықтың бұзылуы: сипап сезу, көру, есту, иіс сезу, дәс сезу нашарлайды.

Жанудың әлеуметтік-психикалық белгілері:

– Эмоциялардың нашарлауы, немқұрайлық, селкостық сезімі.

- қоршаған ортадағы ұсақ оқиғаларға тітіркенуінің артуы;
- жүйкенің жиі бұзылуы (ашулану, ызалану, намыстану).
- жағымсыз эмоцияларды уайымдау (күдіктену, кінәлі сезім, ренжу, ұялу)
- жоғары мазасыздық.
- үнемі қорқыныш, үрей сезімі.
- болашақ өмірге теріс көзқарас, кәсіби дамуға сенімсізді.

Мінез-құлықтық симптомдар:

- жұмыстың қиындығы.
- қызметкердің еңбек тәртібінің өзгеруі.
- жұмыс барысында мәселені сараламай тұрып, шешім қабылдауы.
- жақсылыққа сенбеу, жұмысқа ерік-жігерінің төмендеуі, ынтасының жоғалуы.
- маңызды міндеттерді орындамау.

Осылайша, эмоциялық жанудың мінез-құлықтық көріністерінің пайда болуы медицина қызметкерлерінің кәсіби қуатының сарқылу салдарына әкеледі. Біз өз зерттеуімізде қазіргі кездегі жағдайға байланысты халық арасында арнайы сауалнама жүргіздік. Қазақстан халқының 77% пайызы COVID-19 індетінің бар екендігін мойындайды. Ал Ухань қаласында жүргізілген зерттеулерде, халықтың 67% ауруды жұқтырып алу қауіпінен қорқатынын көрсеткен.

Халықтың күйзелісі мен эмоционалдық жануының негізгі бір себебі, адамдардың жақын туыстарының денсаулығына алаңдауы, өз жұмысына және қаржылық жағдайдың өзгеруіне мазасыздануы болып

табылады. Психолог Джанна Коретц осы жағдайға байланысты, мынадай картаны мида ұстауға кеңес береді: «Бұл маусымдық індет және бұл өтеді. Мүмкін өте қиын шығар, бастапқы «А» нүктесі мен соңғы «Б» нүктесі арасында көп қорқынышты сәттер бар. Бірақ «Б» нүктесі бар. Күн сайын карантинде болғанда, біз оған жақындаймыз» – деді [9].

Қорытынды. Бүкіл әлем үшін қазіргі уақыттағы мида бейнеленген «Б» нүктесіне жету дәрігерлерге ғана емес, жалпы адамзатқа да өте маңызды. Медицина қызметкерлерінің қаншалықты кәсіби қабілеттілігі жоғары болса да, соңғы тіркелген мәліметтерде бұл індетті жұқтырғандар қатарында дәрігерлер саны артып отырғаны белгілі. Коронавирус індеті (COVID-19) адамдардың денсаулығына қауіп төндіріп қана қоймай, вирустық инфекцияның таралу деңгейі тұлғаның психикалық күйіне де әсер ететіндігі дәлелденді. Дегенмен де, медицина қызметкерлерін бүкіл әлем халқы – ХХІ ғасырдың қауіпті індетімен күресіп отырған нағыз батырлар деп мойындауда.

Біздің ойымызша, осындай сын сағатта Қазақстанның дамуына зор үлес қосқан, өздерінің білімі мен еңбегін аямай алдыңғы қатарда жүрген медицина қызметкерлерінің есімі Елбасының «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы аясында жүзеге асырылып жатқан «100 жаңа есім» жобасына енгізу қажет деп есептейміз [10].

Пайдаланылған дерек көздерінің тізімі

- [1] Балахонов А.В. Эмоциональное выгорание у медицинских работников как предпосылка астенизации и психосоматической патологии //Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2009. – №3. – С. 57-71
- [2] Қазақстандағы 2020 жылғы коронавирус пандемиясы. <https://kk.wikipedia.org/wiki/> (дата обращения 20.03. 2020).
- [3] Шерьязданова Х.Т., Марданова Ш.С. К исследованию эмоционального выгорания в педагогической деятельности //Педагогика и психология. – Алматы, 2017. –№3. – С. 45-54.
- [4] Мадалиева З.Б. Поддержка педагогов в ситуации профессионального выгорания. //Педагогика и психология. – 2016. – №1 (25). – С.52-57.
- [5] COVID-19 пандемиясы <https://www.unicef.org/kazakhstan/kk>. (Дата обращения 03.04. 2020).
- [6] Бодров В.А. Информационный стресс. – Курск. 2017. 220 с.
- [7] Водопьянова Н.Е. Синдром выгорания. – М. 2008. 300 с.
- [8] Грачева И.Е. Синдром эмоционального выгорания в условиях напряженного ролевого взаимодействия. –М., 2009. 140 с.

- [9] Засеева И.В. Сравнительный анализ синдрома эмоционального выгорания. – М., 2013. – 180 с.
[10] Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру // Егемен Қазақстан. 12.04. 2017 ж.

References

- [1] Balahonov A.V. E'mocional'noe vygoranie u medicinskih rabotnikov kak predposylka astenizatsii i psihosomaticheskoy patologii // Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta. – 2009. – №3. – S. 57-71
[2] Kazakstandagy 2020 zhylygy koronavirus pandemiyasy. <https://kk.wikipedia.org/wiki/> (data obrashcheniya 20.03. 2020).
[3] Sher'yazdanova H.T., Mardanova Sh.S. K issledovaniyu e'mocional'nogo vygoraniya v pedagogicheskoy deyatelnosti // Pedagogika i psihologiya. – Almaty, 2017. – №3. – S. 45-54.
[4] Madalieva Z.B. Podderzhka pedagogov v situatsii professional'nogo vygoraniya. // Pedagogika i psihologiya. – 2016. – №1 (25). – S.52-57.
[5] COVID-19 pandemiyasy <https://www.unicef.org/kazakhstan/kk>. (Data obrashcheniya 03.04. 2020).
[6] Bodrov V.A. Informatsionnyi stress. – Kursk. 2017. 220 s.
[7] Vodop'yanova N.E. Sindrom vygoraniya. – M. 2008. 300 s.
[8] Gracheva I.E. Sindrom e'mocional'nogo vygoraniya v usloviyah napryazhennogo rolevogo vzaimodeystviya. – M., 2009. 140 s.
[9] Zaseeva I.V. Sravnitel'nyi analiz sindroma e'mocional'nogo vygoraniya. – M., 2013. – 180 s.
[10] Nazarbaev N.A. Bolashakka bagdar: ruhani zhangyru // Egemem Kazakstan. 12.04. 2017 zh.

Эмоциональное выгорание медицинских работников во время пандемии COVID-19

Р.К. Керимбаева¹, У.Ш. Жамирова¹, А.Т. Абдрахманова¹,

¹Таразский региональный университет им. М.Х. Дулати (Тараз, Казахстан)

Аннотация

Статья о состоянии переживания синдрома «эмоционального выгорания» при нестандартном режиме работы медицинских работников при пандемии COVID-19. Рассматривается вопрос о влиянии многих негативных факторов на профессиональную деятельность врачей, в связи с объявлением чрезвычайной ситуации в Казахстане, вспышка коронавирусной инфекции.

Результаты исследования в лечении коронавирусной инфекции выявили внешние и внутренние психологические причины возникновения у медицинских работников синдрома эмоционального выгорания. Характеризуются проявления эмоционального выгорания, проявляющиеся в условиях профессионального общения с чувствами усталости, переживаний, ослабления, равнодушия, тревожности. Рассматривались вопросы снижения психологического состояния медицинских работников в условиях коронавируса, их стрессоустойчивость, высокая тревожность, эмоциональная воля, особенности самоконтроля и управления. Практической значимостью в условиях пандемии предлагается оказать психологическую помощь медицинским работникам, рекомендуется государственная поддержка их труда.

Ключевые слова: эмоциональное выгорание, коронавирус, пандемия, COVID-19, стресс, тревожность.

Emotional burnout health workers during the COVID-19 pandemic

*R. Kerimbayeva¹, U. Zhamirova¹, A. Abdrahmanova¹,
M.Kh. Dulaty Taraz State University (Taraz, Kazakhstan)*

Abstract

Article about the state of experiencing the syndrome of «emotional burnout» in the non-standard mode of work of medical workers in the COVID-19 pandemic. The issue of the impact of many negative factors on the professional activity of doctors, in connection with the Declaration of an emergency situation in Kazakhstan, an outbreak of

coronavirus infection, is being considered.

In the treatment of coronavirus infection, external and internal psychological causes of burnout syndrome in medical workers were identified. It is characterized by manifestations of emotional burnout, which are manifested in professional communication with feelings of fatigue, emotions, weakness, indifference, and anxiety. The issues of reducing the psychological state of medical workers in the conditions of coronavirus, their stress resistance, high anxiety, emotional will, features of self-control and management were considered. In the context of a pandemic, it is proposed to provide psychological assistance to medical workers, and state support for their work is recommended.

Keywords: emotional burnout, coronavirus, pandemic, COVID-19, stress, anxiety.

Поступила в редакцию 29.06.2020.

МРНТИ 15.31.35

Н.Ж. ДУЙСЕКЕЕВА¹, Ш.Б.КАДИРСИЗОВА²

¹Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева
(Нур-Султан, Казахстан),

²Казахский гуманитарно-юридический инновационный университет
(Семей, Казахстан), Neka09@mail.ru; shnar_83kz@mail.ru;
<https://doi.org/10.51889/2020-3.2077-6861.20>

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ И АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ – ОРИЕНТИРЫ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТРАЕКТОРИИ В ВУЗЕ

Аннотация

В статье с позиции психолого-педагогической науки обосновывается актуальность проблемы развития конкурентоспособности будущих специалистов. Проблема конкурентоспособности рассматривается в аспекте общественного и научного спроса. По мнению авторов развитие личности рассматривается как базисное качество конкурентоспособности будущих специалистов. Раскрывается изученность проблемы отечественными учеными, учеными ближнего и дальнего зарубежья с позиции разных наук. Конкурентоспособность определяется как-социально ориентированная система способностей, свойств и качеств личности. Она характеризует потенциальные возможности личности в достижении успеха, как в учебной, так профессиональной и внепрофессиональной жизнедеятельности, а также определяет адекватное индивидуальное поведение в динамически изменяющихся условиях. С позиции авторов статьи факторы, условия, параметры конкурентоспособности специалистов любого профиля продолжает расширяться: к таким ситуациям относятся профессиональная адаптация, аттестация, решение ситуативных педагогических задач, общение в учебно-воспитательном процессе, решение проблемы вариативности образования, карьерный рост, расстановка кадров и другие.

Ключевые слова: конкурентность; конкурентоспособность; конкурентоспособность развития личности; профессиональная деятельность; профессионально-личностное развитие.

Введение. Глобализация общества и интеграция как главные тенденции развития современного мира формируют новый каркас системы отечественного высшего образования. В вузовской системе ключевое место отводится академической мобильности, которая является гарантией качества высшего образования, способствует качественному улучшению академического сотрудничества,

формированию новых компетентных трудовых ресурсов, способных быть конкурентоспособными как на внешнем рынке, так и во внутреннем рынке труда. В связи с этим проблема педагогического обеспечения академической мобильности и конкурентоспособности являются сферой особого внимания ученых, международной общественности, работодателей, государства, студенчества.